

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії**

Міждисциплінарна курсова робота

з

економічної теорії

на тему:

«Аналіз динаміки та ефективності зовнішньої торгівлі України»

Студентки 2 курсу групи ЕМЕ-21

Заблоцької І.А.

Науковий керівник:

к.е.н., доцент Лотиш О.Я.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль - 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	с.4
1. Теоретичні основи зовнішньої торгівлі України.....	с. 6
2. Аналіз і оцінка ефективності зовнішньої торгівлі України.....	с.12
3. Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України.....	с.19
ВИСНОВКИ.....	с.22
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	с.24
ДОДАТКИ.....	с.26

ВСТУП

Вступ України до світового економічного простору та інтеграційні перетворення, які відбуваються на сучасному етапі, торкнулися усіх сфер життєдіяльності й, насамперед, економіки. Реформування української економіки спрямоване на зростання економічної незалежності нашої країни й її поступове інтегрування у світову економіку.

Цілком зрозумілим є те, що у сучасних умовах економіка України не може існувати відокремлено від інших держав. Як свідчить історичний розвиток будь-якої країни, її успішний розвиток залежить від того, яку економічну політику вона здійснює на міжнародному рівні, її співпраці із іншими країнами; як ця країна може забезпечити свої національні економічні інтереси й, одночасно виробити оптимальну стратегію у сфері зовнішньої торгівлі.

Тема курсової роботи «Аналіз динаміки та ефективності зовнішньої торгівлі України» є *актуальною* й обумовлюється необхідністю вивчення, узагальнення та систематизації основних теоретичних понять про зовнішню економічну діяльність, здійсненні аналізу динаміки економічного розвитку України на сучасному етапі й визначення чинників, що впливають на ефективність зовнішньої торгівлі нашої країни в умовах інтегрування у світову економіку.

Методологічну основу курсової роботи становлять: наукова теорія про зовнішньо-економічну діяльність, законодавчо-нормативні документи, праці провідних українських вчених-економістів та дослідників, показники Державної служби статистики України за останні чотири роки.

Об'єктом курсової роботи є міжнародна економічна діяльність нашої країни загалом та зовнішня економічна торгівля України в умовах інтеграції.

Предметом курсової роботи є динаміка та показники, що впливають на ефективність зовнішньої торгівлі України.

Мета курсової роботи полягає у вивченні, узагальненні та систематизації основних теоретичних понять про зовнішню економічну діяльність й здійсненні

об'єктивного аналізу динаміки розвитку та визначенні чинників, які впливають на ефективність зовнішньої торгівлі України на сучасному етапі.

Відповідно до мети визначено *завдання*:

- вивчити, узагальнити та систематизувати основні теоретичні поняття про зовнішню економічну діяльність;
- з'ясувати закономірності та принципи здійснення зовнішньої економічної торгівлі;
- проаналізувати показники, що впливають на динаміку зовнішньої торгівлі;
- визначити основні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України на сучасному етапі в умовах інтеграції у світову економіку;
- окреслити можливі перспективи розвитку зовнішньої економічної торгівлі України.

Практична значимість курсової роботи полягає у з'ясуванні та узагальненні основних теоретичних понять про сутність зовнішньої економічної торгівлі; здійсненні аналізу показників, що впливають на ефективність зовнішньої економічної торгівлі України у сучасних умовах інтегрування у світову економіку; виокремленні можливих перспектив розвитку та функціонування зовнішньої торгівлі.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах інтеграції та глобалізації світової економіки відбувається перебудова економіки України, що орієнтується на міжнародні ринкові засади. Ці процеси реформування зумовлюють залучення нашої країни до вже існуючої розвинутої системи міжнародних торговельних зв'язків. Перспектива України інтегруватися у спільне економічне співтовариство дедалі більше відкриває сприятливі умови щодо розвитку й посилення ефективності зовнішньої торговельної діяльності України. Однак, як і усі пострадянські країни, наша держава є певною мірою «новачком» серед головних суб'єктів світового торговельного простору. Наша країна тільки формує власну зовнішню торговельну модель, яка б відповідала об'єктивним потребам та процесам глобалізації на міжнародному економічному рівні. Створення власної моделі зовнішньої торгівлі є неможливим без з'ясування основних теоретичних тенденцій зовнішньої торгівлі, що впливають на функціонування й розвиток світових торговельних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що різні аспекти, пов'язані із проблемами міжнародної торгової політики, висвітлювалися у працях визнаних учених-економістів, зокрема: А.Амоші, В.Андрійчука, І.Багрова, І.Бураковського, Б.Гаврилишина, О.Гребельника, І.Дахно, М.Долішного, Ю.Козака, Ю.Макогона, С.Панчишина, В.Редькіної, М.Чумаченко, С.Щербини та ін.

Міжнародна торгівля вважається однією з перших форм міжнародних економічних відносин. Її зародження сягає у глибину сторіч, про що свідчать різноманітні археологічні знахідки та письмена. Більш-менш сталого розвитку зовнішньоторговельні зв'язки починають набувати ще у стародавніх цивілізаціях. Після ж промислових революцій XVI-XVIII століть з появою великої машинної індустрії зовнішня торгівля досягає значних масштабів і набуває характеру стійких міжнародних товарно-грошових відносин. Вона стає основною і найбільш динамічною формою міжнародних економічних відносин[7, с11].

Міжнародна торгівля (world trade, international trade, world commerce) – процес купівлі та продажу, який здійснюється між продавцями, покупцями та посередниками в різних країнах. Це сфера міжнародних товарно-грошових відносин, яка охоплює сукупність зовнішньої торгівлі всіх країн світу, тобто складається з їх експорту та імпорту товарів (матеріальних цінностей) та послуг[11, с. 23].

Таким чином, предметом міжнародної торгівлі виступають різноманітні товари та послуги, а її суб'єкти функціонують у різних країнах. Ними можуть виступати держави, юридичні та фізичні особи, міждержавні та міжнародні організації.

Поряд із поняттям міжнародної торгівлі існує термін зовнішня торгівля – це торгівля між країнами, яка складається з вивезення (експорту) та ввезення (імпорту) товарів та послуг, тобто, це торгівля будь-якої країни з іншими країнами [13, с. 19]

«Зовнішня торгівля – це первинна форма міжнародних економічних зв'язків, яка була започаткована ще до формування ринкового господарства і була його попередницею. На даний час, зовнішня торгівля займає провідне місце у системі міжнародних відносин. Обмін товарами та послугами на міжнародному рівні є передумовою, наслідком і причиною функціонування міжнародного поділу праці. Крім того, зовнішня торгівля є основним фактором, що забезпечує стабільне функціонування світового господарства» [13, с.8]

Зовнішня торгівля поділяється на:

1) ввізну (імпортну) – яка здійснюється між іноземними виробниками і вітчизняними споживачами.

2) вивізну (експортну) – яка здійснюється між вітчизняними виробниками і іноземними споживачами.

3) транзитну – між іноземними виробниками і іноземними споживачами[16].

До об'єктів зовнішньої торгівлі відносять: товари (готова продукція, сировина, напівфабрикати); продукти інтелектуальної власності (патенти, ліцензії, фірмові знаки та ін.); послуги (міжнародний туризм, транспортні,

страхові, посередницькі, будівельні операції тощо). Зовнішня торгівля уможлиблює для кожної країни удосконалення профільних видів економічної діяльності, в яких вона значно переважає інші країни, що, з одного боку, дисциплінує вітчизняних виробників, а з іншого – сприяє підвищенню продуктивності праці.

Задля характеристики зовнішню торгівлю країни, використовують наступні показники [13, с. 210-215]:

1. Показники, що визначають обсяг зовнішньої торгівлі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД):

1.1. *Експорт* – це продаж товарів за державний кордон, в іншу країну або продаж товарів та послуг іноземним резидентам без їхнього вивезення за кордон країни-продавця, експортера.

1.2. *Реекспорт* – це продаж товарів, які швидше були завезені на територію країни з іншої країни, але тепер вони підлягають повторному продажу.

1.3. *Імпорт* суб'єктів ЗЕД – це купівля товарів у іноземних суб'єктів та їх ввезення на територію країни-імпортера, включаючи закупку товарів, які призначені для особистого споживання національними організаціями та відомствами, що знаходяться за кордоном країни-імпортера.

1.4. *Реімпорт* суб'єктів ЗЕД – це імпорт товарів, які раніше вивозилися із країни і не підлягали переробці.

1.5. *Зовнішньоторговельний оборот* суб'єктів ЗЕД – показник, який характеризує обсяг зовнішньої торгівлі країни, тобто це сума експорту та імпорту за певний проміжок часу, зазвичай розраховується за 1 рік.

1.6. *Фізичний обсяг* зовнішньої торгівлі суб'єктів ЗЕД – оцінка експорту або імпорту товарів у незмінних цінах одного періоду (як правило, року) для отримання інформації щодо руху товарної маси без впливу коливання цін.

1.7. *Генеральна торгівля* суб'єктів ЗЕД – загальноприйнятий у світі показник зовнішньоторговельного обігу з урахуванням вартості транзитних товарів. Показує загальне зовнішнє ввезення, вивезення та транзиту товарів, тобто зраховується як сума експорту, імпорту та транзиту.

1.8. *Спеціальна торгівля* – це чистий зовнішньоторговельний оборот, тобто товари та послуги які були остаточно вивезені(експортовані) та ввезені, які не підлягають реекспорту та реімпорту.

2. Якщо ж брати класифікацію показників за критерієм структури, то виділяють:

2.1. *Товарна структура* зовнішньої торгівлі – включає в себе поділ на товарну структуру експорту та імпорту. Товарна структура експорту – це поділ та об'єднання за певними ознаками сукупності товарів, що призначені для вивозу з країни, а товарна структура імпорту – відповідно систематизація за певними особливостями групи товарів, що ввозяться до країни.

2.2. *Географічна структура* зовнішньої торгівлі – також поділяється окремо на структуру експорту та імпорту. Якщо ж брати в загальному, то географічна структура – це розподіл товарів по країнами з яких вони доставляються, або куди вони вивозяться.

2.3. *Інституціональна структура* зовнішньої торгівлі – це розподіл зовнішньої торгівлі, який залежить від суб'єктів та методів здійснення експортно-імпортних операцій.

3. За критерієм динаміки зовнішньоторговельних операцій виділяють такі показники:

3.1. Темпи росту експорту – показує динаміку зміни обсягу експорту, і визначається як співвідношення між обсягом експорту у звітному році відповідно до базисного. Розраховується у відсотках.

$$\text{Тр.е.} = \frac{\text{Е з.р.}}{\text{Е б.р.}} \times 100\%, \quad (\text{Формула 1.1})[16]$$

де Тр.е. – темп росту імпорту;
Ез.р. – обсяг експорту у звітному році;
Еб.р. – обсяг експорту у базисному році.

3.2. Темпи росту імпорту – показує динаміку змін обсягу імпорту, розраховується у відсотках як співвідношення між обсягом імпорту у звітному році до базисного року.

$$\text{Тр.і.} = \frac{\text{І з.р.}}{\text{І б.р.}} \times 100\% \quad (\text{Формула 1.2})[16]$$

де Тр.і. – темп росту імпорту;
Із.р. – обсяг імпорту у звітному році;
Іб.р. – обсяг імпорту у базисному році.

3.3. Темпи росту зовнішньоторговельного обороту (ЗТО) – показує як змінюється величина обсягу ЗТО відносно інших років, розрахунок здійснюється у відсотках – співвідношення даної величини у звітному році до базового року.

$$T_{p.ЗТО} = \frac{ЗТО_{з.р.}}{ЗТО_{б.р.}} \times 100\% , \quad (\text{Формула 1.3}) [16]$$

де Тр.ЗТО – темп росту ЗТО;
ЗТОз.р – величина ЗТО у звітному періоді;
ЗТОб.р – величина ЗТО у базовому періоді.

3.4. Темпи приросту експорту – відсоткове співвідношення між темпами росту експорту у звітному та базовому роках відповідно.

$$T_{п.е.} = \frac{(T_{p.e.})_{з.р.}}{(T_{p.e.})_{б.р.}} \times 100\% , \quad (\text{Формула 1.4})[16]$$

де Тп.е. – темп приросту експорту;
(Тр. е.)з.р. – темп росту експорту у звітному періоді;
(Тр. е.)б.р. – у базовому періоді.

3.5. Темп приросту імпорту – розрахунок показника здійснюється як відношення між темпами росту імпорту у звітному і базовому роках, вимірюється у відсотках.

$$T_{п.і.} = \frac{(T_{p.i.})_{з.р.}}{(T_{p.i.})_{б.р.}} \times 100\% , \quad (\text{Формула 1.5})[16]$$

де Тп.і. – темп приросту імпорту;
(Тр. і.)з.р. – темп приросту імпорту у звітному періоді;
(Тр. і)б.р. – у базовому періоді.

3.6. Темп приросту зовнішньоторговельного обігу – розраховується за даною формулою:

$$T_{п.ЗТО} = \frac{(T_{p.зто.})_{з.р.}}{(T_{p.зто.})_{б.р.}} \times 100\% , \quad (\text{Формула 1.6})[16]$$

де Тп.ЗТО – темп приросту ЗТО;
(Тр. зто.)з.р. – темп росту ЗТО у звітному році;
(Тр. зто)б.р – у базовому році.

4. По критерію результативності операцій зовнішньої торгівлі виділяють такі показники:

4.1. *Сальдо торговельного балансу* – це різниця вартості експорту і імпорту товарів за певний період часу (місяць, квартал, рік). В зв'язку з цим виділяють:

- позитивне сальдо торговельного балансу – це означає, що вартість експорту перевищує вартість імпорту, тобто країна більше експортує;

- негативне сальдо торговельного балансу суб'єктів ЗЕД – вартість імпорту більша за вартість експорту, тобто купівля товарів чи послуг перевищує їх продаж.

4.2. *Індекс умови зовнішньої торгівлі* – показник вираховується як відношення цін експортних до імпортних товарів. Якщо даний показник >1 , то на кожну одиницю експортованого товару можна купити більше імпортованого, і навпаки. Якщо ж показник $= 1$, то це означає рівновагу у експортно-імпортних операціях.

Отже, зовнішня торгівля утворює складну систему взаємовигідних економічних відносин між країнами, в основі якої є ввезення, вивезення та транзит товарів і послуг.

2. АНАЛІЗ І ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Зовнішня торгівля є однією з основних складових зовнішньоекономічних зв'язків держави. Згідно визначення Дж. Сакса, «економічний успіх будь-якої країн ґрунтується на зовнішній торгівлі. Ще жодній країні не вдалося створити ефективну економіку, ізолювавшись від світової економічної системи». Зовнішня торгівля посідає корінне місце у розвитку економіки України [2, с. 41].

Аналіз зовнішньої торгівлі – це зібрання показників статистичної інформації, яка містить інформацію про обсяги, динаміку, географію та структуру експортних та імпорتنних поставок продукції. Такий аналіз експорту-імпорту дає можливість отримати інформацію щодо основних іноземних та вітчизняних компаній-імпортерів та експортерів продукції.

Таким чином, щоб простежити економічну ситуацію України й визначити ефективність та динаміку зовнішньої торгівлі країни до уваги беруться основні показники, які подають інформацію про експорт, імпорт та торговельне сальдо.

Україна належить до групи країн, які високозалежні від міжнародної торгівлі (її зовнішньоторговельна квота дорівнює 51,1%). У 2009р. зовнішньоторговельні операції з товарами Україна здійснювала з партнерами із 211 країн світу. Обсяг експорту зовнішньої торгівлі товарами становив 39,703 млрд. дол. США, обсяг імпорту – 45,435 млрд. дол. Однак внаслідок світової фінансової кризи темпи зростання як експорту, так і імпорту значно знизилися. Основним торговельним партнером України (Додаток А) в експорті товарів протягом двох місяців 2016 року був ЄС (44,4%), а частка Російської Федерації становила лише 7,9%. За 2 місяці 2016 року експорт товарів у порівнянні з аналогічним періодом 2015 року скоротився на 21,3% та склав 4,7 млрд доларів. У порівнянні з січнем відбулося суттєве уповільнення темпів падіння експорту (у січні цей показник становив 31,9%) [1, с. 34].

Як повідомляє прес-служба Міністерства економічного розвитку і торгівлі України: «Серед регіонів України (Додаток Б) найбільший негативний внесок у динаміку експорту товарів за 2 місяці 2016 року спостерігався по

Дніпропетровській області (-6,7 відсоткових пунктів), м. Києву (-4,0 в.п), Запорізькій (-3,4 в.п.) та Донецькій (-2,8 в.п.) областях. У той же час за 2 місяці 2016 року такі області, як Луганська (+1,1 в.п.), Львівська (+0,3 в.п) та Івано-Франківська (+0,1 в.п.), забезпечили позитивний внесок у динаміку експорту товарів» [14].

Таблиця 1.

**Зовнішньоторговельний баланс України за період з 2013 по 2016рр.
(млн. грн.)**

Номінальний ВВП за рік		експорт товарів та послуг	імпорт товарів та послуг	сальдо (експорт – імпорт)
2013	1454931	681899	-805662	- 23763
2014	1566728	770121	-834133	-64012
2015	1979458	1044541	-1084016	-39475
2016	2383182	1174625	-1323127	-48502

Джерело:[14]

Отже, здійснивши аналіз цих даних можна стверджувати, що за вказаний період імпорт України продовжує перевищувати експорт. Найбільше від’ємне сальдо простежується у 2014 р., що знову ж таки ілюструє переважання імпорту у зовнішній торгівлі України. Однак, завдяки політичним (втрата Автономної Республіки Крим, воєнна ситуація у східних регіонах країни) та економічним змінам та реформам (вступ України до зони вільної торгівлі), у 2015 р. значно зріс обсяг експорту (1044541 млн грн.) нашої країни й попри збільшення обсягу імпорту (1084016 млн.грн), торговельне сальдо значно знизилось й становило 39475 млн. грн.

Як бачимо, внутрішня економіка України поступово зростає, про що свідчать показники обсягу експорту: порівняно із обсягом експорту у 2013 р. (681899 млн.грн) обсяг експорту України у 2016 р. зріс майже вдвоє (1174625 млн. грн.), а це говорить про позитивну динаміку у зовнішній торгівлі нашої країни (Додаток В).

Аналізуючи стан зовнішньої торгівлі в Україні Вишинська Т.Л., Генералов О.В. та Севрук І.М. зазначають, що «причинами суттєвого зменшення імпорту у 2014-2015 рр. є зниження купівельної спроможності населення України, скорочення потреби у високотехно-логічному імпорті, викликані девальваційними процесами, посиленням протекціоніських заходів, загостренням військових конфліктів на територіях промислового виробництва. Серед причин скорочення експорту слід назвати зниження світових цін на сировинні товари, несприятливу кон'юнктуру світового ринку, зміну пріоритетів щодо партнерства у зовнішній торгівлі, скорочення обсягів співпраці з історично пріоритетними імпортерами, посилення вимог зовнішніх ринків щодо якості вітчизняної продукції, посилення валютного контролю за імпортними операціями» [2, с.42].

Якщо взяти до уваги географічну структуру зовнішньої торгівлі України (Додаток Г), то побачимо, що основними торгівельними партнерами нашої країни стали країни Європейського Союзу. Значно скоротився обсяг зовнішньої торгівлі України із Російською Федерацією, що знову ж таки зумовлено загарбницькою політикою Росії. Серед головних партнерів в експорті зросли поставки тільки до Китаю, Індії, Лівану. Імпортні поставки найбільших країн-партнерів збільшилися. Серед регіонів світу в експорті лідирує СНД та Азія (39,9 та 30,5%), а в імпорті – СНД та Європа (43,34 та 35,73%).

Основними торговельними партнерами України в рамках ЄС були Німеччина (6 554,7 млн. дол. США), Польща (5 251,4 млн. дол. США), Італія (3 437,1 млн. дол. США), Франція (2 191,7 млн. дол. США), Великобританія (2 024,6 млн. дол. США), Угорщина (2 019 млн. дол. США), Нідерланди (1 786,3 млн. дол. США), Іспанія (1 574,7 млн. дол. США), Чехія (1 326 млн. дол. США), Румунія (1 162,3 млн. дол. США), Австрія (1 072 млн. дол. США), Словаччина (1 041,6 млн. дол. США) та Бельгія (827,7 млн. дол. США).

Торгівля товарами України з ЄС у 2015-2016 р.

	2016 рік (млн. дол. США)	2015 рік (млн. дол. США)	Зміни, 2016/2015	
			млн. дол. США	%
ЗТО всього по Україні	75 611,4	75 637,1	-25,7	99,96
ЗТО з ЄС	30 635,7	28 361,3	2 274,4	108
Питома вага у загальному обсязі	40,5%	37,49%		
Експорт всього з України	36 362,8	38 134,8	-1 772	95,4
Експорт до ЄС	13 497,7	13 017,5	480,2	103,7
Питома вага у загальному обсязі	37,1%	34,13%		
Імпорт всього до України	39 248,6	37 502,3	1 746,3	104,7
Імпорт з ЄС	17 138	15 343,8	1 794,2	111,7
Питома вага у загальному обсязі	43,7%	40,9%		
Сальдо всього по Україні	-2 885,8	+632,5	-3 518,3	
Сальдо з ЄС	-3 640,3	-2 326,3	-1 314	

Джерело: [4, с.26]

Найбільше українських товарів та послуг експортовано до Польщі (2 424,3 млн. дол. США), Італії (2 048,4 млн. дол. США), Німеччини (1 903,5 млн. дол. США) та Угорщини (1 166 млн. дол. США).

Найбільше товарів та послуг імпортовано з Німеччини (4 651,2 млн. дол. США), Польщі (2 827,1 млн. дол. США), Франції (1 621 млн. дол. США) та Італії (1 388,8 млн. дол. США).

Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС у 2016 році

(у тис.дол. США)

	Експорт	Імпорт	Сальдо
Усього по країнах ЄС , у тому числі	13496283,2	17140841,8	-3644558,6
Австрія	361323,9	465091,3	-103767,4
Бельгія	251541,9	450193,7	-198651,9
Болгарія	418193,3	172873,8	245319,4
Велика Британія	317792,1	709262,8	-391470,6
Греція	159123,2	233560,4	-74437,2
Данія	155453,9	184203,0	-28749,1
Естонія	98048,2	66632,2	31416,0

Ірландія	45483,9	84712,5	-39228,5
Іспанія	1004547,4	500939,5	503607,9
Італія	1929575,6	1358227,8	571347,8
Кіпр	53481,4	22081,6	31399,9
Латвія	138155,3	112462,2	25693,2
Литва	258222,5	492528,0	-234305,6
Люксембург	5087,0	61475,9	-56388,8
Мальта	7746,0	11479,2	-3733,2
Нідерланди	995322,6	546847,8	448474,8
Німеччина	1423735,2	4318445,9	-2894710,7
Польща	2200010,1	2693326,6	-493316,5
Португалія	228126,0	50561,6	177564,4
Румунія	716981,4	380744,6	336236,8
Словаччина	471362,6	434865,6	36496,9
Словенія	16758,2	137288,0	-120529,7
Угорщина	1053084,2	801992,9	251091,3
Фінляндія	62355,7	216840,6	-154485,0
Франція	453674,3	1530515,3	-1076841,0
Хорватія	39065,9	29660,9	9405,0
Чехія	560756,1	654830,9	-94074,8
Швеція	71275,4	419000,6	-347725,1

Джерело: [6]

Структура експорту свідчить, що, не дивлячись на позитивні тенденції в зміні його об'ємів, товарне наповнення (Додаток Д) залишається колишнім – сировинним і низько технологічним. В структурі імпорту переважають енергоресурси і високотехнологічна продукція. Таким чином, і експортний, і імпортний пакет України залишається у край уразливим, все помітніше відставання в торгівлі високими технологіями. Ринки основних експортних товарів України характеризуються структурою, посилюванням суперництва учасників і наростанням цінової конкуренції, що встояла, що може позначитися на об'ємах валютних надходжень зважаючи на зниження норми прибутку (що вимагає постійного збільшення фізичних об'ємів експорту). Прямими конкурентами України на цих ринках є країни, що володіють великими перевагами чинників, що явно звужує перспективи і знижує доцільність поліпшення позиції нашої країни.).

Дещо краще ситуація йде з експортом-імпортом послуг, об'єм торгівлі якими стабільно зростає, у тому числі в географічному розрізі, про що свідчить табл. 4

**Зовнішня торгівля послугами України і її укріплена географічна
структура, млн. дол. США**

	2014 р.			2015 р.			2016 р.		
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт	Сальдо
Всього, у тому числі	5307,9	2058,6	3249,3	6134,7	2935,0	3199,7	7505,5	3719,4	3786,1
Країни СНГ	2515,5	407,2	2108,3	2849,2	520,7	2328,5	3451,3	702,3	2749,0
Інші країни світу	2792,4	1651,4	11,41,0	3285,5	2414,3	871,2	4054,2	3017,1	1037,1

Джерело: [7, с.13].

Таким чином, проведений аналіз дозволяє встановити слабкі місця у сфері структурних особливостей розвитку зовнішньої торгівлі України як в географічному, так і в товарному розрізі. Достатньо проблемною є динаміка нарощування експорту і імпорту. Розгляд показників сальдо зовнішньої торгівлі свідчить про інтенсивне збільшення імпортової залежності країни. Зберігається украй нераціональна товарна структура експорту і імпорту.

В цілому географія і товарна структура зовнішньої торгівлі України мають багато слабих місць і повинні коректуватися. Тому експертами оцінюються інституційні аспекти розвитку зовнішньої торгівлі, деталізуються окремі складові структурного і інституційного аналізу й виявляються причинно наслідкові зв'язки задля вирішення проблем розвитку зовнішньоторговельних зв'язків.

Основу експорту, як ми бачимо складають сировинні види продукції із низькою доданою вартістю, що позиціонує нашу державу як сировинний придаток розвинених країн: частка сировини становить більше 50%, що відповідає критичному рівню безпеки. Аналізуючи імпорт України, можна сказати, його структура також залишається стабільною, змінюється тільки кількість, тобто ми імпортуємо більше чи менше того самого товару кожного року. Основними продуктами імпорту завжди виступають мінеральні палива, а особливо природній газ. Варто відмітити, що затребуваними є продукти хімічної (фармакологічні) та машинобудівної промисловості. Якщо ж говорити, по машинобудування – найчастіше купляється високоякісне обладнання та

автомобілі. Динаміка по товарній структурі представляє нам те, що Україні потрібно розвивати такі галузі, як машинобудування та хімічну промисловість.

3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Розвиток зовнішньої торгівлі є одним із пріоритетних стратегічних завдань України, оскільки завдяки їй забезпечується значні надходження до державного бюджету країни. Аналіз зовнішньої торгівлі в Україні показав, що експортно-імпортна діяльність нашої країни набула здебільшого одностороннього характеру, тобто негативне сальдо торговельного балансу свідчить про значне переважання імпорту над експортом в нашу державу і про її здебільшого сировинну складову, а не готову продукцію, як це є у розвинутих країнах світу.

Отже, для України важливим є не просто нарощування присутності на зовнішніх ринках, а оптимізація структури експорту, поліпшення якості, підвищення економічної та технологічної ефективності експортного виробництва.

Основними інструментами підтримки експорту з території України на сучасному етапі є:

- стимулювання виробництва експортної продукції;
- сприяння модернізації та технічному переозброєнню експортоорієнтованих виробничих потужностей;
- оптимізація національного правового та нормативно-інституційного режиму здійснення експортних операцій;
- удосконалення механізму фінансування та кредитування виробництв, які здійснюють експорт;
- налагодження ефективної системи страхування експортних операцій;
- забезпечення отримання сертифікатів на продукцію вітчизняного виробництва, відповідності метрологічного та стандартизаційного оформлення вітчизняної продукції вимогам західних ринків;
- стимулювання інвестиційної діяльності як національних, так і іноземних фізичних та юридичних осіб в експортоорієнтованому секторі економіки за допомогою податкових, усього широкого спектра фінансових та організаційних механізмів;

- вироблення системи національних пріоритетів у міжнародній торгівлі та їх практична імплементація засобами державного регулювання [8, с.10].

Вважаємо, що Україна має всі необхідні умови для здійснення зовнішньої торгівлі на міжнародній арені, оскільки має вигідне географічне розташування, багаті запаси природних ресурсів, кваліфіковану й порівняно дешеву робочу силу та ін.

Зокрема, за останні десятиліття в Україні значно розвинувся експортний потенціал у секторі послуг, як:

- послуги зв'язку (телекомунікаційні, аудіовізуальні);
- фінансові послуги, у тому числі банківські і страхові;
- транспортні послуги (морський, річковий, авіаційний, космічний, автомобільний, залізничний, трубопровідний транспорт);
- комп'ютерні та пов'язані з ними послуги;
- науково-дослідницькі послуги;
- будівельні та пов'язані з ними інженерні послуги;
- послуги туризму;
- послуги, пов'язані з охороною здоров'я [9, с.56].

Залучення іноземних інвестицій у ці сфери можуть удосконалити існуючі й відкрити більш перспективні для економіки технології.

Україні як транзитній державі, необхідно приділяти більшу увагу, крім трубопровідного транспорту, розвитку інших видів транспортних послуг. Завдячуючи досить розвинутим технологічним можливостям та потенціалу в галузях літако- і суднобудування, Україна має хороші перспективи для розвитку додаткових транспортних послуг, пов'язаних з конструюванням, машинобудуванням, ремонтом і обслуговуванням.

Україна також має значний науково-технічний потенціал та напрацювання в багатьох наукомістких галузях (літако-і ракетобудування, супутникові технології, інформатика, біотехнології та інші). Розвиток секторів комп'ютерних, науково-дослідницьких та пов'язаних з ними послуг сприятиме стимулюванню технологічного прориву в різних секторах економіки,

розширенню використання інформаційних технологій, розвитку національної інформаційної структури [12, с. 210].

«Високий аграрний потенціал України відображає можливості розвитку експорту продукції АПК, продуктів харчування. Україна має можливості збільшувати обсяги виробництва та експорту зерна, насіння і плодів олійних рослин, жирів та олії рослинного і тваринного походження, молочних продуктів. За оцінками фахівців, високі ціни на продовольство за його недостатності у світі можуть стати перманентними, що стимулюватиме привабливість АПК щодо нарощування обсягів його продукції». Проте для цього потрібна виважена політика і підтримка держави [4, с.27].

Зовнішня торгівля товарами і послугами відіграє важливу роль у формуванні ВВП країни, стимулюванні розвитку економіки України. Відтак, необхідно здійснити заходи щодо її розвитку й щодо подолання кризових явищ та посткризового відновлення економіки. Місце експорту у формуванні економічної динаміки є значним, а отже, він має перетворитися на чинник структурної перебудови вже у коротко- та середньостроковій перспективах.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах інтеграції та глобалізації світової економіки відбувається реформування економіки України, що орієнтується на міжнародні ринкові засади. Зовнішня торгівля займає провідне місце у системі міжнародних відносин й передбачає обмін товарами та послугами на міжнародному рівні. Крім того, зовнішня торгівля є основним фактором, що забезпечує стабільне функціонування світового господарства.

Зовнішня торгівля поділяється на: ввізну (імпортну) – яка здійснюється між іноземними виробниками і вітчизняними споживачами; вивізну (експортну) – яка здійснюється між вітчизняними виробниками і іноземними споживачами та транзитну.

Існують критеріями, що характеризують зовнішню торгівлю країни, а саме:

- критерії, що визначають обсяг зовнішньої торгівлі суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД);

- за критерієм структури (*товарна структура* зовнішньої торгівлі – включає в себе поділ на товарну структуру експорту та імпорту; *географічна структура* зовнішньої торгівлі – також поділяється окремо на структуру експорту та імпорту. Якщо ж брати в загальному, то географічна структура – це розподіл товарів по країнами з яких вони доставляються, або куди вони вивозяться та *інституціональна структура* зовнішньої торгівлі – це розподіл зовнішньої торгівлі, який залежить від суб'єктів та методів здійснення експортно-імпортних операцій);

- за критерієм динаміки зовнішньоторговельних операцій (динаміка експорту; динаміка імпорту; темпи росту зовнішньоторгового обороту).

- за критерієм результативності операцій зовнішньої торгівлі (показники *сальдо* торговельного балансу – це різниця вартості експорту і імпорту товарів за певний період часу (місяць, квартал, рік) та *індекс умови* зовнішньої торгівлі).

Розвиток зовнішньої торгівлі є одним із пріоритетних стратегічних завдань України, оскільки завдяки їй забезпечується значні надходження до державного бюджету країни. Аналіз зовнішньої торгівлі в Україні показав, що експортно-

імпортна діяльність нашої країни набула здебільшого одностороннього характеру, тобто негативне сальдо торговельного балансу свідчить про значне переважання імпорту над експортом в нашу державу і про її здебільшого сировинну складову, а не готову продукцію, як це є у розвинутих країнах світу.

Україна також має значний науково-технічний потенціал та напрацювання в багатьох наукомістких галузях для здійснення зовнішньої торгівлі товарами та послугами на міжнародній арені, залучення іноземних інвестицій, тощо.

І хоча українська економіка зараз перебуває на стадії реформування внутрішньої економіки, проте все ж таки перші кроки були зроблені в напрямку укріплення та зміцнення позицій нашої держави на міжнародній арені, зокрема це стосується переформатування українського законодавства, членства України в СОТ, які мають за мету налагодження і розвитку партнерських відносин з іншими економічними інтеграційними об'єднаннями в світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Багрова І.В., Редіна Н.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств. – К.:ЦНЛ, 2004 – 580с.
2. Вишинська Т.Л., Генералов О.В., Севрук І.М. Сучасний стан зовнішньої торгівлі товарами в Україні / Т.Л. Вишинська, О.В.Генералов, І.М.Севрук // Scientific Journal «ScienceRise». – 2015. – №3/3(8). – С.41-45
3. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. 3-тє видання перероблене та доповнене: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с
4. Далик В.П. Проблеми розвитку української зовнішньої торгівлі послугами / В.П. Далик, Н.І. Дуляба // Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (15–16 квітня 2016 р.). Ч. 3; ред. кол.: М.А. Лендел (гол. ред.) [та ін.]. – Ужгород: ФОП Сабов А.М. – С. 26–29.
5. Дворник О.А. Міжнародна торгівля послугами: тенденції та перспективи розвитку/ О.А. Дворник// Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2010. – №3. – с. 440-443.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Дячек, В. В. Зовнішня торгівля товарами підприємств України: статистичний огляд та можливі шляхи розвитку / В. В. Дячек // Бізнес Інформ. – 2012. – № 1. – С. 11–19
8. Єлісеєнко О. В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі України / О.В.Єлісеєнко, Г.С.Скобелєва // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – № 4. – С.9-12
9. Зовнішня торгівля: виклики і перспективи: процеси, результати, перспективи. Біла книга державної політики/ за ред. Ю.Г. Рубана – К.: НІСД, 2011. – с. 55-572.

10. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник / за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.А. Зайця. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: Освіта України, 2012. – 272с.
11. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посіб. / Дахно І.І. – К.: ЦУЛ, 2006. – 316 с.
12. Макогон, Ю. В. Зовнішньоекономічні зв'язки України і залучення інвестицій / Ю.В. Макогон // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3 (8). – С. 208–218
13. Міжнародна торгівля : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.І. Барановської – 4-те вид. – К.: ЦУЛ, 2011. – 512 с
14. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id>
15. Молодченко О.М. Особливості торгово-економічного співробітництва між Україною та Чеською республікою / Молодченко О.М. // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Економічна серія. – 2010. – № 921. – С. 123-126
16. Навчальні матеріали онлайн. Міжнародні економічні відносини. Структура, види і форми реалізації міжнародних економічних відносин. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1298010839240/ekonomika/struktura>
17. П'янкova О.В., Ралко О.С. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів / О.В. П'янкova, О.С. Ралко. // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 5. – С.65-71
18. [http:// adclis](http://adclis) – пошукова система ресурсів економічної інформації